

АКАДЕМІЧНІ СВОБОДИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Розвиток суспільства в сучасному світі це природний процес поступового розширення можливостей людини, свободи її вибору та дії. Але, тим не менш, хоч процес цей і поступальний, він не позбавлений серйозних суперечностей, проблем та неузгодженостей.

В Україні поняття «академічні свободи» вперше закріплене окремими нормами у Законі України «Про вищу освіту» у редакції від 01 липня 2014 року. Де академічна свобода це – «самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом» [1].

Приступаючи до дослідження вказаної проблеми одразу зазначимо, що академічна свобода перебуває в полі зору дослідників уже кілька століть. Науковці здавна дискутують, що повинно складати сутнісний зміст цього поняття, а чого не потрібно. Дотепер існує щонайменше дві моделі розуміння, що таке «академічна свобода». Традиційна модель виходить з того, що основна свобода студентів і викладачів – це свобода викладання і дослідження в рамках університету. Тому, стає очевидним, що і сьогодні українське право базується на уявленні про традиційну модель академічної свободи – це право вчити і вчитись. При цьому в Україні все більше і більше запроваджується авторитарно-наглядний режим одночасно з посиленням бюрократизації вищої школи. Прийняття Закону «Про вищу освіту» сформувало концепцію створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як одного з органів управління у сфері вищої освіти (далі, НАЗЯВО). В базових документах цієї організації зазначається, що «місія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти – стати каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості» [2]. Ніби усе сучасно, відповідно до міжнародних стандартів

у сфері захисту академічних свобод. Але ж НАЗЯВО не просто хоче контролювати науку, але і «пояснювати», що їй потрібно робити. Замість того, щоб створювати належні умови для захисту академічних свобод від все зростаючої армії чиновників у сфері вищої освіти.

Зростання бюрократизації обмежує свободу займатися тим, що цікаво і що є важливим. І не тільки тому, що через величезне паперове навантаження у викладачів просто часу на саме викладання, на покращення своїх курсів, на вивчення сучасної літератури, його все менше і менше, а й через усвідомлення безглуздості бюрократичної паперотворчості, що підриває повагу до себе. Навіщо я тут взагалі знаходжусь і це роблю? І це б'є по свободі, тому що людина перестає поважати те, чим вона займається, зрештою, перестає поважати себе!

Професорсько-викладацький склад просто зведений до рівня якихось мовчазних виконавців волі контролюючих органів та інстанцій.

Особливістю державної політики – є надлишковий контроль, прагнення вигадати правила і спустити їх якимось зверху донизу. А результатом посилення контролю стає «зашкалююча бюрократизація», коли заклади вищої освіти змушені заповнювати неймовірну кількість безглузвих паперів. Для викладачів це постійні зміни робочих навчальних програм, так званих силабусів, безкінечні заповнення додатків, таблиць та іншого. На бюрократичні звіти витрачаються величезні сили та час, у результаті знижується ефективність наукової та викладацької роботи.

Академічна свобода в сучасному світі розуміється як можливість вченого займатися тим, що цікаво і так, як це видається правильним. Вона постає тією природною цінністю, заради якої люди, власне, і йдуть у науку та викладання. Привабливість наукової діяльності полягає насамперед у можливості реалізувати свій інтерес, на відміну, наприклад, від бізнесу, де головна мета – отримання прибутку. Це інша модель академічних свобод – ліберальна.

Тому, академічна свобода – це: дослідити те, що я хочу, і як я хочу, щоб мені ніхто не заважав; публікувати ті тексти, в тих виданнях які я вважаю прийнятними не розмірковуючи над тим, як це буде сприйнято; свободи без кордонів державних, принаймні.

Це право вченого, дослідника самостійно планувати будь-яку свою діяльність, пов'язану з наукою, з дослідженнями так, як це передбачається інтересами науки та освіти, а не інтересами влади, інтересами новостворених інституцій. База університету – це колектив професорів, тих, хто загалом університет робить.

Введення наукометричних критеріїв продуктивності наукової роботи – інший інструмент прямого регулювання, який для соціальних та гуманітарних наук обертається «скопусівською хворобою».

Можна сказати, що до викладачів діє своєрідна «презумпція винуватості». За умовчанням вважається, що викладацький корпус здебільшого має низьку кваліфікацію, не зацікавлений у розвитку та інноваціях і всіляко гальмує процес реформування. Постійно потрібно доводити, що ти професійно придатний. І тоді постає питання: «А судді хто?» Ці дії проходять під гаслом підвищення ефективності вузівської освіти та вузівської науки, проте на сьогоднішній день не існує офіційних документів, які б продемонстрували зростання ефективності національної освіти в результаті проведених реформ. У той час як свідчень негативних наслідків цілком достатньо.

Висновки очевидні. Академічна свобода сьогодні – це головна цінність вищої освіти. Стати конкурентним вузом серед інших національних і європейських вузів без академічних свобод малореальне і малоімовірне завдання. Метою надання академічних свобод є створення належних умов для педагогічної і наукової творчості. Реформи університетської освіти хоч і розпочались давно, але, як видається, вони настільки поверхневі, що не вирішують проблем таких як, зниження якості освіти, різке знецінення статусу викладацької і наукової творчості, відсталість і зношеність матеріально-технічної бази вищої школи, неадекватно низький соціальний захист викладачів і студентів. Все це знецінює і нівелює діяльність органів управління у сфері вищої освіти. Ми звикли до державно-патерналістської моделі управління, де викладачів і студентів готували до університетів, при ліберальній моделі потрібно готувати університети до студентів та викладачів. Академічні свободи повинні бути предметом постійної уваги усіх, хто має відношення до вищої освіти. Зміни, реформи у вищій школі повинні

відбуватися завдяки світогляду професорів, педагогів які обмінюються досвідом, а не заради зростання армії чиновників, що диктують як має розвиватися вища школа.

Список використаної літератури

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Стратегія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до 2022 р. URL: <https://naqa.gov.ua/місія-та-стратегія-агентства>